

STRESZCZENIE PRACY DOKTORSKIEJ

mgr Magdaleny Zych

Współczesne kolekcje etnograficzne. Strategie tworzenia kolekcji muzealnych, ich relacje ze zbiorami historycznymi oraz ze społecznym otoczeniem muzeum na przykładzie wybranych muzeów w Polsce i Europie na przełomie XX i XXI wieku

Promotor: prof. dr hab. Janusz Barański

Data przygotowania streszczenia: 30.05.2023

Rozprawa doktorska obejmuje problematykę współczesnego muzealnictwa etnograficznego. Celem rozprawy doktorskiej jest przedstawienie problemu badawczego, który stanowią przyczyny i konsekwencje zmieniającego się kontekstu funkcjonowania muzeów etnograficznych w polu kolekcjonowania. W toku rozważań na temat postaw, strategii i taktyk kreujących przyszłość kolekcji autorka analizuje powiązane z nimi działania skoncentrowane na kolekcjach historycznych oraz na relacjach kolekcji etnograficznych ze społecznym otoczeniem muzeum.

Modyfikacje w podejmowanej przez muzea etnograficzne działalności wynikają ze zmieniających się kontekstów ich funkcjonowania, co stanowi punkt wyjścia analiz i interpretacji. Kolekcje historyczne muzeów etnograficznych to termin stosowany w rozprawie do określenia tych zbiorów, które stanowiły fundament kolekcji instytucji i najczęściej sięgają korzeniami do XIX wieku, stale oddziałując na tożsamość muzeum. Obszar czasowy, który obejmuje analiza określony został jako przełom XX i XXI wieku, jako że to w ostatnim dwudziestoleciu uwidoczniły się skutki zmian wdrażanych przez muzea etnograficzne od lat 90. XX wieku. Do głównych obszarów przeobrażeń należą m.in.: modyfikacja zakresów działania oparta na nowych rozstrzygnięciach teoretycznych w dyscyplinie, demokratyzacja skutkująca wzrostem roli publiczności, krytyka i praktyka dekolonizacyjna, powstawanie nowych budynków muzealnych, wzrost znaczenia przekazu cyfrowego, wpływ instrumentów finansowych Unii Europejskiej kreujących kierunek rozwoju instytucji dziedzictwa w Europie.

Praca ma charakter empiryczno-teoretyczny. Strategia badawcza uwzględnia zróżnicowanie oraz rozpiętość czasową zakresu gromadzonych danych. Pytania badawcze to: jak i dlaczego są formułowane współczesne strategie tworzenia kolekcji przez muzea etnograficzne? Jaki wpływ na strategie mają relacje ze zbiorami historycznymi i ze społecznym otoczeniem muzeum?

W badaniach uwzględniono trzynaście instytucji z siedmiu krajów (w tym trzech muzeów polskich) analizując je metodami z zakresu badań jakościowych (metoda studium przypadku, obserwacje, w tym obserwacje uczestniczące, wywiady swobodne z pracownikami muzeów – kadrą menadżerską lub opiekunami zbiorów, netnografia). Jedną z badanych instytucji jest miejscem pracy autorki (Muzeum Etnograficzne im. Seweryna Udzieli w Krakowie) – w tym przypadku pozyskany materiał badawczy został ujęty jako źródło do analizy z perspektywy autoetnograficznej. Pozostałe muzea uwzględnione jako studia przypadków to: Muzeum Etnograficzne przy Uniwersytecie w Zurychu, Muzeum Etnograficzne w Neuchâtel, Muzeum Etnograficzne w Genewie, Muzeum Kultur w Bazylei, Muzeum Cywilizacji Śródziemnomorskiej i Europejskiej w Marsylii, Muzeum Quai Branly w Paryżu, Muzeum Kultur Świata we Frankfurcie, Muzeum Pitt Rivers w Oksfordzie, Królewskie Muzeum Afryki Centralnej w Tervuren, Muzeum Etnograficzne w Sztokholmie, Państwowe Muzeum Etnograficzne w Warszawie, Muzeum Etnograficzne im. Marii Znamierowskiej-Prüfferowej w Toruniu.

Wybór muzeów, w których autorka prowadziła badania, podyktowany był założeniem, by w zróżnicowanym kulturowo obszarze poszukiwać cech wspólnych i różnic w etnograficznych praktykach kolekcjonerskich i na tym tle umiejscowić trzy polskie instytucje. Wybrano muzea zróżnicowane co do wielkości i lokalizacji, funkcjonujące w różnych obiegach debaty muzeologicznej. W interpretacji materiału autorka sięga po głosy autorów rozwijających rozmaite dziedziny wiedzy. Jest wśród nich przede wszystkim antropologia kulturowa i muzeologia, jak również studia nad dziedzictwem (*heritage studies*), studia nad pamięcią (*memory studies*), perspektywa kulturoznawcza (*cultural studies*), refleksja nad metodologią historii.

Główne wnioski płynące z podjętych badań wskazują na trzy modelowe strategie realizowane w obszarze aktywności kolekcjonerskich muzeów, zazwyczaj powiązane z misją instytucji i wdrażane narzędziami taktycznymi. Pierwsza za punkt wyjścia stawia relację z kolekcją historyczną, kładąc nacisk na badania proveniencyjne i odszukiwanie kontekstów historycznych; druga akcentuje społeczność muzeum, jego odbiorców i współczesną tematykę istotną dla swojej zdefiniowanej grupy priorytetowej; trzecia strategia tworzona jest wokół założenia o konieczności łączenia dwóch poprzednich, co skutkuje naprzemiennością kierunków prowadzenia kolekcji. Materiał badawczy i jego analiza pozwoliły określić także praktyki, których nie można ująć w kadrze „strategii”, jednak występują w niektórych instytucjach, to m.in. zaniechanie kolekcjonowania lub badań nad kolekcją na rzecz innej

  2

działalności, przyczynkowość działań kolekcjonerskich oparta na krótkoterminowych celach i bodźcach zewnętrznych.

Struktura pracy opiera się na sześciu rozdziałach. Pierwszy dotyczy źródeł kolekcji etnograficznych w kontekście początków muzealnictwa etnograficznego ze szczególnym uwzględnieniem instytucji poddanych badaniom. W tej części pracy autorka wprowadza szeroko rozumiane zagadnienie dostępności kolekcji oraz procesów digitalizacji zbiorów i udostępniania ich odwzorowań. Drugi rozdział dotyczy strategii kolekcjonerskich praktykowanych w badanych instytucjach, roli kolekcjonera-muzealnika i wyróżników określających jego ramy działania. Część ta uwzględnia także proces wytwarzania *muzealium*, funkcjonowanie przedmiotów w obszarze całej kolekcji oraz formy architektoniczne muzeów. W trzecim rozdziale zinterpretowano związek między kolekcjami instytucji a procesem wystawienniczym w perspektywie wystaw głównych oraz czasowych. W czwartym rozdziale autorka odnosi się do wybranych perspektyw, w jakich funkcjonuje recepcja kolekcji etnograficznych. Kolejna, piąta część rozprawy prezentuje społeczne otoczenie muzeów oraz muzealne praktyki zaangażowania oraz ich etyczny potencjał. Szósta, ostatnia część w ujęciu autoetnograficznym przybliży strategię kolekcjonerskie, które autorka współtworzyła. Rozprawę zamyka propozycja metody badawczej wychodzącej od kolekcji i skupionej na wynikających z niej relacjach o nazwie muzeologia terenowa.

Prof. dr hab. Janusz Barański

mgr Magdalena Zych

